

A nagyipar és a nagybirtok ellentétes hatása a munkabérekre.

— Második és befejező közlemény. —

Ad 5. A nagyüzemek a munkásokat nemcsak rövidebb ideig foglalkoztatják, hanem e rövidebb időre átlag jobban is fizetik. Ez a körülmény a bérek alakulását feltüntető táblázatból is kitűnik. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez összeállításoknál nem az évi kereset összegét, hanem a hetibért vettük alapul.

A munkások bérét a statisztikai hivatal közleményei alapján a következő táblázat tünteti fel:

Az iparág megnevezése	Az illető iparágban alkalmazott 16 évnél idősebb munkások hány % kap							
	6 K alul	6—8	8—10	10—14	14—20	20—30	30—40	40 K felül
	h e t i b é r t							
I. Vas- és fémipar	14·8	7	13	23	28	10·3	3·2	0·5
II. Gépgyártás, műszer, villamosipar . .	3·4	2	6	27	45	14	1·2	1·4
III. Kő-, föld- és agyagipar	13	11	21	25	22	5	3	—
IV. Fa- és csontipar	17	10·8	16	27	25	4	0·2	—
V. Bőr-, sörteipar	13	6·6	12	32	30·7	4·6	0·9	—
VI. Fonó- és szövőipar	18	12	17	25	18	6	4	—
VII. Ruházati ipar . .	31	15	17	20	13	2·3	1·7	—
VIII. Papirosipar . .	9	9·8	22·9	27	24	7·1	0·2	—
IX. Élelmezési ipar.	15	10·4	15·6	28	23·3	5·8	0·6	—
X. Vegyészeti ipar.	4·8	6·6	14	43	26	4·3	2·3	—
XI. Építőipar	6·3	5	11·3	32·3	37·5	4·6	0·2	—
XII. Nyomdaipar . .	1·2	1·6	5	15	38·3	30	6·7	1·5
XIII. Szállodaipar . .	23·4	14·5	11·3	18	21·5	8·5	2·8	—

Ha már most az ipari munkások bérét aszerint vizsgáljuk, hogy mely iparágakban vannak a legalacsonyabb s legmagasabb bérek, akkor az iparágakat következőleg lehet csoportosítani.

A heti 8 koronáig terjedő bérek aránya szerint az iparágakat következőleg lehet felosztani: a nyomdaiparban az összes munkások 2,8%-a keres heti 8 koronánál kevesebbet; a gépgyártásnál 5,4%; a vegyészeti iparban 11,4%; az építőiparban 11,3%; a papíriparban 18,8%; a bőriparban 19,6%; a vasiparban 21,8%; a kőiparban 24%; az élelmezési iparban 25,4%; a faiparban 27%; a fonóiparban 30%; a szállodaiparban 37,9%; a ruházati iparban 46%.

Ha pedig azokat az arányszámokat nézzük, melyeket a heti 20 koronánál többet keresők mutatnak, akkor azt látjuk, hogy heti 20 koronát vagy ennél többet keres a munkások 38,2% a sokszorosítóiparban; 16,6% a gépiparban; 13,8% a vasiparban; 11,3% a szállodaiparban; 10% a fonóiparban; 8% a kőiparban; 7,3% a papirosiparban; 6,6% a vegyészeti iparban; 6,4% az élelmezési iparban; 5,7% a bőriparban; 4,8% az építőiparban; 4,2%-a faiparban; 4,2% a ruházati iparban.

Ad 6. Kétségtelen, hogy az alacsonyabb bérek eloszlása jobban megvilágítja a munkások helyzetét, mint az elért legmagasabb bérek. Ha most a heti 8 koronánál kevesebbet kereső munkások arányát összevetjük a napi munkaidővel s a vállalatok nagyságával, meglepő képet nyerünk.

Az iparág megnevezése	A munkások hány %-a dolgozik 10 órát v. kevesebbet	A munkások hány %-a keres heti 8 kor.-nál kevesebbet	A vállalatok hány %-a nagy vállalat
Sokszorosítóipar	83	2·8	4·56
A gépipar	81	5·4	0·87
A papirosipar	59	18·8	4·5
A kő-, földipar	56	24	3·4
A vegyészeti ipar	53·3	11·4	4·5
A bőr-, sörteipar	51	19·6	0·68
A fa- és csontipar	51	27	1
Az építőipar	50·2	11·3	0·53
A fonó- és szövőipar	49	30	0·56
A vas- és fémipar	48·6	21·8	0·45
Az élelmezési ipar	43·1	25·4	0·62
A ruházati ipar	40	46	0·5
A szálloda ipar	19	37·9	0·34

E táblázat most már kétségtelen bizonyossággal mutatja, hogy a hosszú munkaidő egyúttal alacsony bért is jelent s ez viszont ott van, ahol kevés a nagyüzem. Ezt különben az ugyanegy csoportba sorozott iparágak üzeméinek bérösszehasonlítása is mutatja.

Az iparág megnevezése	Az illető iparágban alkalmazott 16 éven felüli munkások hány %-a keres heti							
	6 K alul	6-8	8-10	10-14	14-20	20-30	30-40	40 K felül
A vasgyártás ...	6·5	7·2	16	24·4	29	13	1·8	2·1
Kovács ...	46	15	16	10·8	2	0·2	—	—
Gépgyártás ...	1·3	1·8	6·1	31·5	46·9	10·8	1	0·6
Kocsigyártás ...	34·6	9·4	12·8	20·6	18	4	0·6	—
Vaggongyár ...	0·3	0·7	4	29	49	16	1	—
Szűcsipar ...	39·6	12·7	14·5	15·7	13·6	2·5	1·4	—
Csizmadiaipar ...	35	19·7	19	17	7	1·3	7	—

Nézzük már most, hogy miképen befolyásolják a nagyvállalatok az egyes városok bérvizonyait. Erről legvilágosabb képet azoknak a városoknak vizsgálata által nyerünk, melyek munkaidő viszonyait fentebb már vizsgáltuk.

A város neve	A 16 éven felüli munkások hány %-a kap							
	6 K alul	6-8	8-10	10-14	14-20	20-30	30-40	40 K felül
Budapest ...	3	3·4	7·9	30	40	13·3	1·8	0·6
Pozsony ...	6·2	5·2	12·3	31·6	35·5	8	1	0·3
Kassa ...	14·7	10·8	17·6	30·4	22·5	4	—	—
Győr ...	1·8	2·4	10	32·2	45	8	0·6	—
Temesvár ...	10	8·8	15·5	31·9	24·8	8	0·7	—
Arad ...	6·4	6·8	12·7	25·2	33	14·8	0·6	—
Pécs ...	7·3	6·3	19·7	33·7	27·8	4·5	0·7	—
Szeged ...	13	12	19	30	21·6	4	0·4	—
Nagyvárad ...	14·6	19·4	17·3	24·5	20·5	2·9	0·8	—
Újvidék ...	18	6·6	13·4	40·6	19·3	2·7	—	—
Szabadka ...	33·4	16·6	16·4	20·6	10·4	2·6	—	—
Zombor ...	24	14·4	19	17·6	24	1	—	—

A kereseti viszonyok tehát a gyárvárosokban a legjobbak. Ahol aránylag sok a nagy gyár, mint Győrött, Temesvárt s Aradon, ott a nagyobb keresetű munkások száma is nagyobb. Ha a kereseti viszonyok szempontjából csak a 20 kor.-nál többet kereső munkások aránya szerint állítjuk össze a városokat, akkor azt látjuk, hogy a munkások helyzete ott a legkedvezőbb, ahol a legtöbb a nagyipari munkás. (L. a 164. oldal első táblázatát.)

A következő oldalon levő adatoknak megerősítésére felsoroljuk még a franciaországi, a miénknél részletesebb adatokat. E szerint:

az 500—1000 munkást foglalkoztató fonógyárban	a napibér	1,90—2,50 frank
a 100—500	„	„ „ 1,60—2,05 „
az 500—1000	„	„ kendergyárban „ „ 1,65 „
a 100—500	„	„ „ „ „ 1,45—1,55 „
az 500—1000	„	„ gyapotfonógyárban „ „ 2,30 „
a 100—500	„	„ „ „ „ 2,05 „

A város neve	Heti 20 K-nál többet keres	Napi 11 óránál többet dolgozik	A nagyipari vállalatokban alkalmazott munkások az összes
	az összes munkások %-a		%-a
Budapest	15·7	21·1	63
Arad	15·4	35·6	50
Pozsony	9·3	26·1	63
Temesvár	8·7	38·9	55
Győr	8·6	33·4	56
Pécs	5·2	41·7	43
Szeged	4·4	54·4	41
Kassa	4	33	58
Nagyvárad	3·7	57·8	32
Ujvidék	2·7	60·4	18·5
Szabadka	2·6	65·7	12
Zombor	1	62	7

A bányavállalatokra vonatkozó franciaországi adatok:

A város neve	1000 vagy több munkást foglalkoz- tató vállalat	500–1000 munkást foglalkoztató vállalat	100–500 munkást foglalkoztató vállalat
	n a p i k e r e s e t f r a n k o k b a n		
Nord és Pas de Calais vidékén	5·45	4·80	4·85
Est	4·50	—	2·85
Centre	4·65	4·35	3·90
Sud	4·55	4·60	3·80
Sud-Est	—	4·90	3·05

Hogy a munkabér nem az illető városban létező piaci árak szerint igazodik, erre nézve szolgáljon bizonyítéku az a körülmény, hogy a munkás szükséges heti ellátása Rab Pálnak a *Szocializmus* II. évfolyamában 573. 1. megjelent számításai szerint, ha a legolcsóbb ellátást vesszük figyelembe, Budapesten 9 korona 31 fillér, Pozsonyban 8 korona 45 fillér, Kassán 8 korona 44 fillér, Szegeden 8 korona 25 fillér, Pécsen 7 korona 89 fillérbe kerül.

Az itt közölt statisztikai adatokkal megvilágított helyzet magyarázza meg azt, hogy az ipari munkások sorsának minden javítására irányuló tervezet ellen a kisiparosok szólalnak fel a legelkeseredettebben. A kisipar küzdelme, amennyiben saját megmentését célozza, eredménytelen, de a munkások e küzdelem közepette sokat szenvednek. Lehet, hogy a kisipar tönkretétele után a nagyvállalkozók a munkásokat is fokozottabb mértékben fogják elnyomni, ezidőszent azonban, mint láttuk, nem teszik. Hogy a munkások mégis a nagyüzemekben szenvedett elnyomást jobban érzik, annak oka az az egyszerű tény, hogy

a munkás s a nagyvállalkozó közötti különbség sokkal nagyobb mint a munkás és mester közötti. Emellett a gyár már maga szervezi a munkásokat, a kisüzem azonban szétválasztja.

II.

A) A földműves munkások helyzete ezidőszerint a magyar birodalomban még jelentősebb kérdés, mint az ipari munkások helyzete. A magyar birodalomban 13 millió mezőgazdasági munkából élő van, akik közül 5 millió kereső, míg az összes iparból élők száma 2,656.000, ezek közül 1,127.000 a kereső. Ha tehát a földműves munkások a nagybirtok s a holtkéz fentartása esetében a jelenben előnyösebb helyzetben volnának, mint a földbirtok nagyobbmértvű eloszlása mellett, akkor a nagybirtok védelme mellett egy nyomós érv szólna, ha azonban ez érvet a tényleges állapotok nem nyújthatják, akkor a nagybirtok támogatása a köznek kára.

A földművelésből élők nagy része, még azok is, akiknek földje van, napszámból élnek s így a mezőgazdasági napszámbérek adják a földműves munkásság kereseti viszonyainak legjobb képét, habár a munkás évi keresetének összegéről nem világosítanak fel, mert a munka nélkül eltöltött napokat a kimutatás számba nem veszi. A napszám-bért nemcsak a férfi, hanem nők s gyermekek is kapják, a tárgyalás egyszerűsítése céljából azonban csupán a férfinapszámot fogjuk figyelembe venni. A napszám 1896 óta, kisebb-nagyobb eltérésekkel állandóan emelkedik s ezidőben volt átlag 125 fillérről (ellátás nélkül) 1905-ben felemelkedett 149 fillérré. Az 1896—1905. közti idő országos átlaga 130 fillér volt.

Az 1905. évi 149 filléres átlagtól az egyes vidékek eltérést mutatnak és pedig a Duna balpartján az átlag 157 volt, a Duna jobbpartján 153, a Duna-Tisza közén 174, a Tisza jobbpartján 162, a Tisza balpartján 143, a Tisza-Maros szögén 167, a Királyhágón túl 129 fillér.

Szembetűnő, hogy a mezőgazdasági napszám nem a vidék gazdagságával arányban emelkedik avagy csökken, mert akkor a Duna bal, a Tisza jobbpartja nem lehetne az országos átlag felett, a Tisza balpartja pedig alatt. Ennek okát nem lehet általánosságban, hanem csak az egyes vidékeken levő megyék és a megyék járásának viszonyai tanulmányozásával megfejtetni. Ezért előbb az egyes vidékek megyéiben található eltérésekkel s ennek okaival, azután az egyes járásokban található eltérésekkel foglalkozunk.

1. A Duna balpartján található megyéket az általában ismert gazdasági s termékenységvi viszonyok szerint a következő sorrendben

lehetne összeállítani: Árva, Liptó, Zólyom, Trencsén, Turóc, Hont, Nógrád, Bars, Pozsony, Esztergom, Nyitra. Különös, hogy a mezőgazdasági napszámberék majdnem ugyanilyen sorrendben váltakoznak. E változásra nézve mindenki hajlandó volna kétségekívül feltenni, hogy a bérek Árvában a legkisebbek s Nyitrában a legnagyobbak, pedig épen az ellenkező áll. Árvában 214, Liptóban 208, Zólyomban 155, Trencsénben 151, Turócban 128, Hontban 145, Nógrádban 145, Barsban 152, Pozsonyban 143, Esztergomban 139. Nyitrában 131 fül. az átlagos férfinapszám ellátás nélkül.

Ennek okát kutatva, az ingatlan eloszlás s a napszámberék változása közt szoros összefüggés mutatkozik. A birtokokat a statisztikai hivatal szokásos felosztása szerint törpe (5 kat. holdon alul), kis (5—100 kat. hold közti), közép (100—1000 holdas) és nagy (1000 holdon felüli birtokokra osztva és a fenti napszámberékekkel összevetve a következő képet kapjuk:

A megye neve	A megye területének hány %-a törpe- és kisgazdaság	Az évi átlagos napszámber fillérekben
Árva	71	214
Liptó	60	208
Zólyom	61	155
Bars	50	152
Trencsén	57	151
Hont	47	145
Nógrád	35	145
Pozsony	47	143
Esztergom	53	139
Nyitra	48	131
Turóc	49	128

A birtokeloszlás és a napszámber közötti összefüggés kétségtelen, mert Bars- és Nógrádmegyéknek a többiektől lényegesen eltérő százalékaránya mellett Pozsonymegye kisebb eltérése nem lényeges. Ezeket is megérhetni, ha a felsorolt megyékben ingatlannal bíró jogi személyek száma szerint is összeállítjuk a megyék sorrendjét.

Ingatlan birtoka	186 jogi személynek* van	Nyitra megyében
„	164 „	„ Hont
„	162 „	„ Bars
„	154 „	„ Nógrád
„	77 „	„ Pozsony
„	67 „	„ Esztergom

* A hitbizományok ebben nincsenek benne.

Ingtalan birtoka	67	jogi személynek van	Trencsén megyében.
	55	„ „	„ Zólyom
	43	„ „	„ Liptó
	33	„ „	„ Árva

Árvára vonatkozólag meg kell jegyezni, hogy ebben a 33-ban tévesen az árvái közbirtokosság számos birtoka is benne van. Ha már most ezt az összeállítást az előbbivel összehasonlítjuk, úgy amannak több sorrendi eltérését könnyen megértjük.

2. A Duna balpartján az átlagos napszám bér 153 fillér, holott a kevésbé termékeny Duna balparton 157 fillér. Ezt a különbséget a birtokmegosztással összefüggésbe hozni annál könnyebb, mivel a Duna jobbpartján a kis- és törpebirtokok területe az összes területnek 43%-át, a Duna balpartján 50%-át, a nagybirtokok a Duna jobbpartjának 43,56%-át, a Duna balpartjának 33,75%-át foglalják el. Jogi személyek kezén a Duna balpartján 450.000 hold, a Duna balpartján 240.000 hold van.

3. A Duna-Tisza közének viszonyait a nagy földművelő városok és a főváros oly mértékben befolyásolják, hogy e vidék az összehasonlításra kevésbé alkalmas.

4. A Tisza jobbpartján azonban ilyen zavaró körülmények nem lévén, az itt talált viszonyok jellegéből következtetéseket lehet vonni. E vidék bérviszonyai ugyanolyan képet mutatnak, mint a Duna balpartján levők. A legkevésbé termékeny megyékben van a munkásoknak legjobb keresete. Ha a kereseti viszonyokat rögtön szembe állítjuk az ingatlan megosztással tiszta képet nyerünk az okokról.

A megye neve	A megye területének hány %-a 100 holdon aluli gazdaság	Az évi átlagos napszám fillérekben	A jogi személyeknek hány hold birtoka van
Szepes	57	205	1224
Gömör	38	168	8457
Sáros	48	166	7509
Ung	57	153	3632
Bereg	43	147	4204
Zemplén	34	146	25270
Abauj	42	128	22329
Borsód	44	106	26019

E vidéken a napszám bér átlaga 162 fillér.

5. A Tisza balpartján, mely az előbbinél termékenyebb megyéket foglal magában, a napszám bér évi átlaga 140 fillér.

A megye neve	A megye területének hány %-a tartozik 100 holdnál kisebb gazdasághoz	Az évi átlagos napszám fillérekben	Jogi személy birtokában hány hold található
Mármaros	59	150	5121
Hajdu	53	146	6998
Békés	47	141	10788
Szatmár	47	137	8714
Ugocsa	68	133	3534
Szabolcs	27	133	32474
Bihar	38	123	51774
Szilágy	53	121	8069

Ha e sorból Ugocsát és Szilágyot kikapcsoljuk, miután ezek termékenységi viszonyaiknál fogva lényegesen eltérnek a sorrendben közvetlenül mellettük levőktől, akkor a kisbirtokoknak a bérekre gyakorolt előnyös befolyását még világosabban láthatni.

6. A Tisza-Maros szögén a legkülönbözőbb termékenységű megyék találhatók, ami az egymással való összehasonlítást kizárja. A vidék egészében összehasonlítva az ország más részeivel, megerősíti a bérek- és birtokeloszlás törvényszerűségét. E vidéken a 100 holdon aluli birtokokon a területnek 63%-a esik, az átlagos napszám bér 157 fillér.

7. Erdély a statisztikai táblák szerint külön terület. Ennek viszonyai olyannyira eltérők az ország többi részein található viszonyoktól, hogy az ezekkel való összehasonlításra nem alkalmasak.

B) A birtokmegoszláson kívül a holtkézi birtokok elhelyezkedésének aránya is befolyásolja a napszám béreket. Ennek legjobb példáját a Duna jobbparti megyék szolgáltatják. Ha csupán azokat a megyét nézzük, melyekben a szántóföldeknek az összes területekhez való aránya nagyjában egyenlő és a holtkézben levő szántóföld százalékos arányát összevetjük a napszám bérekkel, azt látjuk, hogy ezek emelkedése a holtkézi szántó csökkenésével függ össze.

A megye neve	A szántóföld hány %-a holtkézi	Az évi átlagos napszám bér fillérekben
Vás	9·08	146
Baranya	14·92	146
Tolna	17·19	144
Moson	18·09	134
Sopron	20·14	132
Komárom	21·08	132

Fejér vármegyében a holtkézi szántó 17%-a dacára az átlagos napszám bér 149 fillére emelkedik, amit azonban a főváros közelsége

elégge megmagyaráz. Győrben a holtkézi szántó 14,91%-a mellett az átlagos férfinapszám 132 fill. E szám kétségkívül helytelen, mert ugyanitt a női átlagnapszám, a földművelésügyi miniszter összeállítása szerint, 192 fill. Veszprémben viszont a női napszám aránylagos alacsony volta megerősíti fenti szabályunkat s így a kötött szántó 15,84%-nyi aránya kellően hat, ugyanez áll Zalamegyére is.

Még jobban megmagyarázza a fenti táblázat adatait, ha a Duna jobbparti megyékben a hitbizományok által elfoglalt területeket és az itt található napszámbéreket is szembeállítjuk.

A m e g y e s e g	A hitbizományok által elfoglalt terület az összes %-a	A napszámbér fillérekben
Sopron	27,6	133
Moson	20,3	134
Baranya	19,7	146
Somogy	16,6	139
Zala	15,7	120
Tolna	13,8	144
Pozsony	12,7	145
Komárom	12	132
Veszprém	9,5	159
Fehér	8,1	149

E táblázat csak két feltűnő számot mutat, a zalamegyei és komárommegyei napszámbérekét. A komárommegyei napszámbér a sok másféle holtkézi birtokban, a zalamegyei napszámbér alacsony-sága abban leli magyarázatát, hogy az ezer holdon felüli birtokok a megye területének 41%-át foglalják el.

Erdély terméketlen s gazdaságilag elmaradt volta elégge indokolja a napszámbérek alacsony voltát, de mindenesetre indokolja az a körülmény, hogy míg az ország egész területéből 33,54% van átlag holt kézben, addig Erdély területéből 39,79%.

A bérek kérdésének még egy negatív oldalát kell megvilágítani. Azt t. i., hogy a magas bérek nem függenek össze a kivándorlással, illetve nem olyanképen, hogy okozatai volnának a kivándorlásnak s hogy ott, ahol alacsony a bér, azért alacsony, mert nincs kivándorlás. Ezt az egyes megyékben a kivándorlóknak 1000 lakosra eső száma elégge megvilágítja. Turócme gyében 1000 lakosra 27 kivándorló esik s a Dunabalszabparti megyék közül itt a legkisebb az átlagos férfinapszám, Árva me gyében 23, Liptóban 24 kivándorló esik 1000 lakosra s a vidék legmagasabb napszámjai itt vannak.

Mármarosme gyében 1000 lakosra 4,5 kivándorló esik, az átlagos napszám magasabb, mint e vidék átlagos 143 filléres napszámja,

Ugocsában s Szabolcsban a kivándorlók aránya egyaránt 13 s a napszám a vidék átlagánál alacsonyabb s csak 133 fillért tesz. Biharban 1000 lakosra 0,8 kivándorló esik s a napszám a Tiszántúl 143 fillér, res átlaga mellett 123 fillér.

A Tisza-Maros szögének napszám-átlaga 167 fillér, Temes- és Torontálmegyéből egyaránt 13 kivándorló esik 1000 lakosra, Temesben 153, Torontálban 143 fillér az átlagos napszám, tehát jóval kevesebb az átlagosnál.

Erdélyben, Fogarasban 1000 lakosra 21, Kisküküllőben 21,5, Nagyküküllőben 31 kivándorló esik; a napszámbérek Fogarasban 127, Kisküküllőben 105, Nagyküküllőben 132 fill.-t tesznek, Csíkban 1000 lakosra 3 kivándorló esik, itt a napszámbér 191 fillér.

Kétségtelen ezek szerint, hogy fenti adatainkat a kivándorlásra való hivatkozás nem érinti s hogy így cáfolatlanul marad fenti tételünk, mely szerint a nagy és kötött szántóföldbirtok hátrányosan befolyásolja a mezőgazdasági munkások bérvizonyait.

III.

Az elmondottak tanulságaként a közel jövő nagy politikai és gazdasági fejlődésének előmozdítása körül az ipari munkásság és a nagyiparosoknak párhuzamos haladása következik. A nagyipari tőkének, az ipari s mezőgazdasági munkásoknak egyaránt érdeke a nagybirtok túlnyomó hatalmának megtörése. A mezőgazdasági munkásoknak közvetlen érdeke, mert megélhetésük javulásának elsősorban áll útjában, az ipari munkásságnak pedig azért, mivel a feudális nagybirtok a legerősebb támasza a munkásnyűzás minden módjának. A nagyiparnak nagy s biztos piacra van szüksége, ezt pedig legkönnyebben a munkások széles rétegeiben találja, érdeke tehát, hogy a munkásság fogyasztóképes legyen. E fogyasztóképeséget elsősorban nem saját munkásainak jobb fizetése, hanem a mezőgazdasági munkásság fogyasztóképeségének, azaz bérének emelésével törekszik majd elérni s ezért érdeke a nagybirtokosok érdekével ellentétes s e részben találkozik a munkásság érdekeivel.

Ennek a belátása kell, hogy a nagyipari vállalkozókat a mai feudális rendszer ellenzőinek táborába hajtsa, kell hogy az ország kormányzatának teljes demokratizálása felé terelje s így őket is az általános és egyenlő választójog követelésére bírja. A választójogtól várható ugyanis egyedül a nagybirtokok előjogainak letörése s oly gazdasági politika, mely az ország s nem olyan, mely a nagy birtoknak érdeke.

Az elmondottakból kétségtelen tehát, hogy a nagyiparosoknak

és ipari munkásoknak a nagyipari vállalatok gyarapodása az ország fogyasztóképességének emelése s a munkaalkalmak szaporítása körül egyenlő érdekeik vannak. Az is kétségtelen, hogy a nagybirtok a mezőgazdaság haladásának, a munkásság keresete emelkedésének s így fogyasztóképessége növekedésének akadálya. A mai magyar nagybirtok, mely nagyobb részében hitbizományi s egyházi, nem tőke összpontosítás eredményeképp keletkezett. A nagyipar azonban tőke összpontosítás eredményeképp keletkezik. A nagybirtokkal nem párosul sem a művelésben való jártasság, sem nagytőke, sőt még a befektetéshez szükséges megterhelési jog sem. Az ingatlan birtokosa rendszeren nem is tulajdonos, hanem csak haszonélvező, neki nem érdeke az ingatlan értékét emelni, érdeke ellen van jövedelmének csökkentésével járó befektetéseket létesíteni, neki csak a jelen jövedelem lehető nagyságát fentartani az érdeke, miért is a kötött nagybirtokos belterjesen a földet nem műveli s művelni nem fogja, tehát sem sok, sem jó munkarőt sem vesz igénybe s így a béreket lenyomja.

Az ipari vállalat érdeke a folyton való terjeszkedés, melynek nem áll útjában sem a szűkös egyéni látókör, sem az egyéni érdek. A nagyiparos érdeke a terjeszkedés, hogy az egyik helyen szenvedett kárt a másik hely hasznával ellensúlyozza. Az ipari tőke mozgótőke, a tulajdonos szabadon rendelkezik vele, gyarapodása arányban áll a folytonos befektetésekkel. Így tehát természetes, hogy a munkásnak a nagyipar mellett folyton új munkaalkalmak nyílnak, a nagybirtok mellett pedig a létezők is lassan veszendőbe mennek.

A gazdasági viszonyok szülte nagy üzem sok munkaalkalmat, tehát munkás utáni keresletet, a történelmi tényezők szülte nagybirtok külterjes művelést, tehát kevés munkaalkalmat jelent. Amint Mayer* kutatásai Németországra nézve bebizonyították a legjobb magtermelés mellett 1000 morgen területre 1193 napi munkára van szükség, répatermelés mellett 2569 napi munkára. A kerti művelés mellett a szükséglet óriási arányban nő, sőt tavasztól őszig állandó munkává sűrűsödik. Ilyenképen tehát kétségtelen, hogy a népjólét emelkedésének gátja a külterjes mezőgazdasági termelés, melynek főtartói a nagy s főleg a kötött birtokok.

Ágoston Péter.

* *Schwankungen in dem Bedarf an Handarbeit in der deutschen Landwirtschaft. 1893.*